Summary

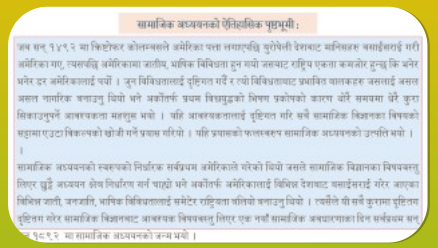

सामाजिक अध्ययनको ऐतिहासिक पृष्ठभूमी :

जब सन् १४९२ मा क्रिष्टोफर कोलम्बसले अमेरिका पत्ता लगाएपछि युरोपेली देशबाट धनिसहरू बसाईसराई गरी अमेरिका गए, त्यसपछि अमेरिकामा जातीय, धार्मिक विविधता हुन गयो जसबाट राष्ट्रिय एकता कमजोर हुन्छ कि भनेर धनेर डर अमेरिकालाई पर्यो । जुन विविधतालाई पृष्टिगत गर्दै र त्यो विविधतालाई प्रभावित पार्नकहरू जसलाई असल असल नागरिक बनाउनु पियो भने अर्कोतर्फ प्रथम विश्वयुद्धको भिषण प्रकोपको कारण धेरै समयमा धेरै कुरा सिकाउनुपर्ने आवश्यकता महसुस भयो । यहि आवश्यकतालाई दृष्टिगत गरि सर्व सामाजिक विज्ञानका विषयको सङ्गमा एउटा विकल्पको खोजी गर्ने प्रयास गरियो । यहि प्रयासको फलस्वरुप सामाजिक अध्ययनको उत्पत्ति भयो ।

सामाजिक अध्ययनको स्वरूपको निर्धारक सर्वप्रथम अमेरिकाले गरेको थियो जसले सामाजिक विज्ञानका विषयवस्तु लिएर छुट्टै अध्ययन क्षेत्र निर्धारण गर्न चाहो भने अर्कोतर्फ अमेरिकालाई विभिन्न देशबाट बसाईसराई गरेर आएका विभिन्न जाती, जनजाति, धार्मिक विविधतालाई समेटेर राष्ट्रियता बलियो बनाउनु थियो । त्यसैले यी सबै कुरामा दृष्टिलय गरेर सामाजिक विज्ञानबाट आवश्यक विषयवस्तु लिएर एक नयाँ सामाजिक अवधारणाका दिन सर्वप्रथम सन् १८९२ मा सामाजिक अध्ययनको जन्म भयो ।

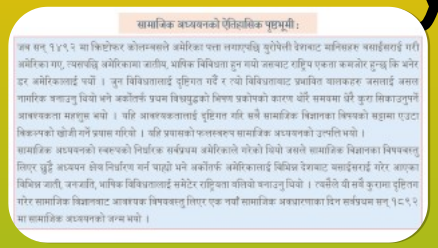

सामाजिक अध्ययनको ऐतिहासिक पृष्ठभूमी :

जब सन् १४९२ मा क्रिष्टोफर कोलम्बसले अमेरिका पत्ता लगाएपछि युरोपेली देशबाट धनिसहरू बसाईसराई गरी अमेरिका गए, त्यसपछि अमेरिकामा जातीय, धार्मिक विविधता हुन गयो जसबाट राष्ट्रिय एकता कमजोर हुन्छ कि भनेर डर अमेरिकालाई पर्यो । जुन विविधतालाई दृष्टिगत गर्दै र त्यो विविधतालाई प्रभावित पार्नकहरू जसलाई असल नागरिक बनाउनु पियो भने अर्कोतर्फ प्रथम विश्वयुद्धको भिषण प्रकोपको कारण धेरै समयमा धेरै कुरा सिकाउनुपर्ने आवश्यकता महसुस भयो । यहि आवश्यकतालाई दृष्टिगत गरि सर्व सामाजिक विज्ञानका विषयको सङ्गमा एउटा विकल्पको खोजी गर्ने प्रयास गरियो । यहि प्रयासको फलस्वरुप सामाजिक अध्ययनको उत्पत्ति भयो ।

सामाजिक अध्ययनको स्वरूपको निर्धारक सर्वप्रथम अमेरिकाले गरेको थियो जसले सामाजिक विज्ञानका विषयवस्तु लिएर छुट्टै अध्ययन क्षेत्र निर्धारण गर्न चाहो भने अर्कोतर्फ अमेरिकालाई विभिन्न देशबाट बसाईसराई गरेर आएका विभिन्न जाती, जनजाति, धार्मिक विविधतालाई समेटेर राष्ट्रियता बलियो बनाउनु थियो । त्यसैले यी सबै कुरामा दृष्टिलय गरेर सामाजिक विज्ञानबाट आवश्यक विषयवस्तु लिएर एक नयाँ सामाजिक अवधारणाका दिन सर्वप्रथम सन् १८९२ मा सामाजिक अध्ययनको जन्म भयो ।

४
सन् १९३४
मा Social Studies National Council भनेसंस्था गठन गरी सामाजिक अध्ययनलाई व्यापक अनुसन्धान र विश्लेषण गर्दै अघि बढाइयो ।
मा सटिट राष्ट्रिय आयोगले सामाजिक अध्ययनलाई एकिकृत रुपमा लागुगर्ने कुरामा जोड दियो ।
३
सन् १९२९
२
सन् १९१६
अमेरिकी शिक्षा आयोगले सामाजिक अध्ययनलाई पठनपाठनको लागि स्वीकृत ।
१
सन् १८९२
सामाजिक अध्ययनको जन्म ।

प्रसपछि मात्र यो विषयको बारेमा शिक्षका अन्य देशमा प्रचार र प्रसार भई यो विषयलाई सान्दर्भिक ठानी अन्य देशले आफ्नो आफ्नो देशको राष्ट्रिय पाठ्यक्रममा समावेश गर्न थाले ।

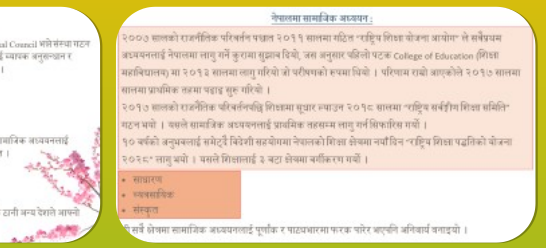

नेपालमा सामाजिक अध्ययन :

२००७ सालको राजनैतिक परिवर्तन पछाड २०११ सालमा गठित "राष्ट्रिय शिक्षा योजना आयोग" ले सर्वप्रथम अध्ययनलाई नेपालमा लागु गर्ने कुरामा सुझाव दियो, जस अनुसार पछिलो पटक College of Education (शिक्षा महाविद्यालय) मा २०१३ सालमा लागु गरियो जो परिषण्को रुपमा थियो । परिणाम राम्रो आएकोले २०१७ सालमा सालमा प्राथमिक तहमा पढाइ शुरु गरियो ।

२०१७ सालको राजनैतिक परिवर्तनपछि शिक्षामा सुधार ल्याउन २०१८ सालमा "राष्ट्रिय सर्वशिक्षा शिक्षा समिति" गठन भयो । यसले सामाजिक अध्ययनलाई प्राथमिक तहसम्म लागु गर्न सिफारिस गर्यो ।

१७ वर्षको अनुभवलाई समेट्दै विदेशी सहयोगमा नेपालको शिक्षा क्षेत्रमा नयाँदिन "राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको योजना २०२८" लागु भयो । यसले शिक्षालाई ३ चटा सेवामा वर्गीकरण गर्यो ।

- साधारण
- व्यवसायिक
- संस्कृत

यी सबै क्षेत्रमा सामाजिक अध्ययनलाई पूर्णांक र पाठ्यभारमा फरक फरेर आफ्नो अनिवार्य बनाइयो ।

तालिका नं. : १

तह	पूर्णांक		पाठ्यभार
प्राथमिक	१००		२० प्रतिशत
निम्न माध्यमिक	१००		१३ प्रतिशत
माध्यमिक साधारण	भूगोल + इतिहास = १००	१५०	१५ प्रतिशत
	पढाया = ५०		१० प्रतिशत
माध्यमिक व्यवसायिक	भूगोल + इतिहास = १००	१५०	१५ प्रतिशत
	पढाया = ५०		१० प्रतिशत
संस्कृत	भूगोल + इतिहास = ५०	१००	१५ प्रतिशत
	पढाया = ५०		१० प्रतिशत

स्रोत: राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको योजना २०२८: २०२२

उपरोक्त राष्ट्रिय शिक्षा पद्धतिको योजना २०२८ लाई २ ०३७ सालमा प्रथम संसोधन गरी २०३८ सालदेखि नयाँ स्वरूपमा लागु गरियो । यसमा प्राथमिक र निम्न माध्यमिक पाठ्यभार राखी माध्यमिक तहमा केही हेरफेर गरियो ।

तालिका नं. : २

तह	विषय	पूर्णांक	पाठ्यभार
प्राथमिक	यथावत्	यथावत्	यथावत्
निम्न माध्यमिक	यथावत्	यथावत्	यथावत्
कक्षा ८	क. इतिहास	७५	३
	ख. भूगोल	७५	३
	ग. नागरिक जीवन	५०	२
कक्षा ९ र १०	क. इतिहास	१००	५
	ख. भूगोल	१००	५
	ग. नागरिक जीवन	१००	५
	घ. अर्थशास्त्र	१००	५

स्रोत: २०३८ को पाठ्यक्रम

२०४६ को जनआन्दोलन पछाड पाठ्यक्रममै हेरफेर गर्नुपर्ने आवश्यकता महसुस गरियो । फलस्वरुप २०५० सालमा नयाँ पाठ्यक्रमको व्यवस्था गरियो ।

२०४६ को जनआन्दोलन पछाड पाठ्यक्रम मै हेरफेर गर्नुपर्ने आवश्यकता महसुस गरियो फलस्वरुप २०५० सालमा नयाँ पाठ्यक्रमको व्यवस्था गरियो ।

तालिका नं. ३

तह	कक्षा	विषय (वार्षिक)	पाठ्यभार	पूर्णांक
प्राथमिक	१-३	सामाजिक तथा वातावरण शिक्षा	६	१३०
प्राथमिक	४-५	सामाजिक शिक्षा	५	१००
निम्न माध्यमिक (आधारण)	६-८	सामाजिक शिक्षा	५	१००
निम्न माध्यमिक (संस्कृत)	६-८	सामाजिक शिक्षा	३	७०
माध्यमिक (साधारण)	९,१०	सामाजिक शिक्षा	५	१००
माध्यमिक (संस्कृत)	९,१०	सामाजिक शिक्षा	३	५०

स्रोत: शिक्षण्यम तालको पाठ्यक्रम २०५०

हत लागु भएको सामाजिक अध्ययनको पाठ्यक्रम २०४६ वैशि लागु भएको हो । यसले लागु हुँदा सामाजिक शिक्षा थियो तर २०५१ सालदेखि सामाजिक शिक्षालाई सामाजिक अध्ययन बनाइयो । यसै परिवर्तनमैं इतिहास, भूगोल, नागरिक शिक्षा, अर्थशास्त्र, राजनीति, व्यापारलगायत विषय संयोजनै एउटै सामाजिक अध्ययनभित्र समेटियो ।

नेपालमा सामाजिक अध्ययनको आवश्यकता

नेपालको भू-राजनैतिक अवस्था, विविध जात, जनजाति, परम्परा र संस्कृतिले गर्दा अनेकतामा एकता ल्याउने उद्देश्यले यस विषयको शिक्षण आवश्यक ठानियो । त्यसैले घर, परिवार, समुदाय, राष्ट्र र विश्वको जानकारी राख्दै परिवर्तित समाज मनुरुप चालचालिकालाई अगाडि बढ्न सिकाउने, राष्ट्रभक्ति अपनत्वको भावना जगाउन, सामाजिक र भौतिक वातावरणसँग समायोजन हुन सक्ने बनाउनु

सामाजिक अध्ययन शिक्षणका उद्देश्य :

- जसल नागरिक तयार गर्नु
- बालकको असल चरित्रकोविकास गर्नु
- बालकको सर्वाङ्गीण व्यक्तित्व विकास गराउनु
- मानविय भावना र सम्बन्धको विकास गराउनु
- सामाजिक र भौतिक वातावरणसँग समायोजन हुन सक्ने बनाउनु
- आत्मय सीप एवं बानीको विकास गराउनु
- समस्या समाधान गर्न सक्ने जीवनोपयोगी सीपको विकास गराउनु
- प्रजातान्त्रिक व्यक्तित्वको विकास गराउनु
- स्थानीयस्तरदेखि राष्ट्रियस्तर हुँदै अन्तर्राष्ट्रिय स्तरसम्म हरेक पक्षको चासो चिन्तरी गराउनु आदि ।

सामाजिक अध्ययनको आधार

सामाजिक अध्ययनको क्षेत्र

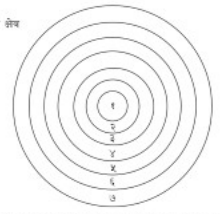

१. घर
२. परिवार
३. समुदाय
४. जिल्ला
५. प्रदेश
६. राज्य
७. अन्तर्राष्ट्रिय

कक्षाको उत्तर अनुसार पाठको स्तर र विषयवस्तुको व्याप्तता बढ्दै लगिन्छ ।

सामाजिक अध्ययन शिक्षणका विधिहरु

- व्याख्यान विधि
- समस्या समाधान विधि
- प्रदर्शन विधि
- भूमिक निर्वाह विधि
- छलफल विधि
- फ्लोटर विधि
- अवलोकन विधि
- क्षेत्र भ्रमण विधि

सामाजिक अध्ययन शिक्षणका प्रभावकारी उपाय :

- विद्यार्थी केन्द्रित शिक्षण गर्ने
- अध्ययनलाई जीवनसँग जोड्नु
- चित्र, नक्साको प्रयोग
- समूहगत छलफल गराउने
- ऐतिहासिक विषय, सबा जस्ता विषयमा भूमिका अभिनय गराउने
- विषयवस्तुलाई कथा घटनासँग जोड्ने
- प्राकृतिक, ऐतिहासिक, धार्मिक स्थलहरुको अवलोकन भ्रमण गराउने
- समूहमा विभाजित गरी प्रोजेक्टकार्य गराउने
- समसामयिक घटनासँग जोड्ने
- स्थानिय उदाहरणहरुको प्रयोग गर्ने
- पाठ्यवस्तुलाई रुचिपूर्ण तरिकाले विद्यार्थी समक्ष प्रस्तुत गर्ने

सामाजिक अध्ययनमा मुल्याङ्कन

सामाजिक अध्ययनमा विद्यार्थीको ज्ञान मात्र नभई सीप कौशल र व्यवहारिक पक्ष पनि हेर्नुपर्छ ।

१. ज्ञानमा आधारित मुल्याङ्कन
- लिखित परीक्षा
- मौखिक परीक्षा

२. कौशलमा आधारित मुल्याङ्कन
- नक्सा रेखाङ्कन र विश्लेषण
- डाटा विश्लेषण
- क्षेत्र भ्रमणको प्रतिवेदन

३. व्यवहारिक मुल्याङ्कन/आचरणगत मुल्याङ्कन
- सामाजिक व्यवहार, सहकार्य, अनुशासन, नेतृत्व क्षमता
- समूह कार्यमा भूमिका, सहिष्णुता

४. निरन्तर मुल्याङ्कन
- कक्षा सहभागिता
- कक्षाको व्यवहार

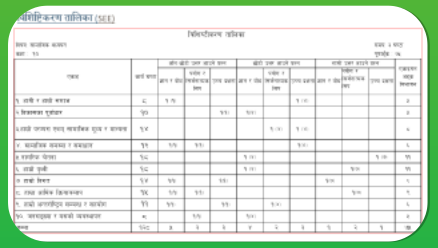

विशिष्टिकरण तालिका (SEE)

विशिष्टीकरण तालिका

समय: सवासय घण्टा | पूर्णाङ्क: ७५

एकाइ	कुल अङ्क	लामो उत्तर आउने प्रश्न			छोटो उत्तर आउने प्रश्न			अति छोटो उत्तर आउने प्रश्न			तालिका तयार गर्दा ध्यान दिनुपर्ने कुरा
		अङ्क १ वटा	जम्मा प्रश्न संख्या	जम्मा अङ्क	अङ्क १ वटा	जम्मा प्रश्न संख्या	जम्मा अङ्क	अङ्क १ वटा	जम्मा प्रश्न संख्या	जम्मा अङ्क	
१. तारो र तारे मण्डल	८	१५	१	१५							
२. विज्ञानका पुर्वाधार	१०				१५	१	१५				
३. तारो उत्पत्ति तथा तारामण्डल मुल्य र आयाम	१४				१५	१	१५				
४. सामाजिक अध्ययन र अवधारणा	१९	१५	१	१५				१५	१	१५	
५. तारामंडल पोशाक	१८				१५	१	१५				१ वटा
६. तारो पुर्वी	१८				१५	१	१५				१ वटा
७. तारो विस्तार	१४	१५	१	१५				१५	१	१५	
८. तारा आर्थिक क्रियाकलाप	१५	१५	१	१५							
९. तारो अन्तर्निहित सम्बन्ध र आयोग	१३	१५	१	१५	१५	१	१५				
१०. अध्ययनका र अवधी व्यवस्थापन	५				१५	१	१५				
जम्मा	१८०	३	१	३	९	९	३६	११	११	११	

प्रश्नका किसिम	प्रश्न सङ्ख्या	जम्मा अङ्क भार
लामो उत्तर आउने प्रश्न	४	४ X ७= २८
छोटो उत्तर आउने प्रश्न	९	९ X ४ = ३६
अति छोटो उत्तर आउने प्रश्न	११	११ X १ = ११
जम्मा	२४	७५

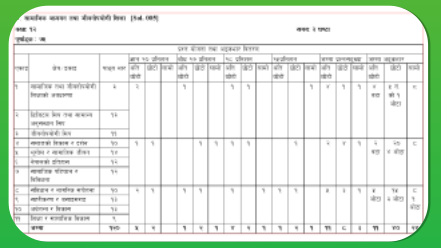

विशिष्टिकरण तालिका के हो ?

परीक्षाको लागि प्रश्नपत्र निर्माण गर्दा कुन एकाइबाट कुन प्रकारको प्रश्न सोध्ने, कतिवटा प्रश्न सोध्ने, प्रश्नमा ज्ञान, सीप, बोध, प्रयोग, सिर्जना र उच्च दक्षता मध्ये कुन एकाइमा कुन तहको प्रश्न सोध्ने भनेर बनाइएको तालिकालाई विशिष्टिकरण तालिका भनिन्छ । शिक्षकले प्रश्न निर्माण गर्दा र विद्यार्थीले परीक्षको तयारी गर्दा यहि तरिकाबमोजिम गर्नुपर्छ ।

सामाजिक अध्ययनका विशिष्टिकरण तालिकामा दी ३ प्रकारका प्रश्नमा समावेजन गरिएको छ ।

क. ज्ञान तथा बोध :

पाठमा भएका कुरालाई हुबहु समेटिने वा आफूले बुझेर लेख्नुपर्ने प्रश्नहरु यस अन्तर्गत पर्दछन् । यस्ता प्रश्नहरुमा जस्तै :

- भनेको के हो ? परिभाषा दिनुहोस् ।
- व्याख्या गर्नुहोस् । सूचि बनाउनुहोस्, नाम लेखुहोस् ।
- उदाहरण दिनुहोस्, तुलना गर्नुहोस् जस्ता शब्दावलीको प्रयोग गरिन्छ ।

नोट: SEE मा ३३% प्रश्न ज्ञान बोधबाट सोधिन्छ ।

ख. प्रयोग तथा सिर्जना :

आफूले जानेको ज्ञानलाई त्यसले जर्को परिवेशमा तुलना गर्न वा लागु गर्न सक्ने सिप प्रयोग हो । जस्ले देशमा समावेशीकरण अध्ययन गरेको विद्यार्थीले आफ्नो समाजको समावेशीकरणको अवस्था बुझन प्रयोग गर्ने कार्य प्रयोग हो । सिर्जना भनेको नयाँ कुरा निर्माण गर्नु हो । यस्ता प्रश्नहरुमा

- निर्माण गर्नुहोस्, योजना बनाउनुहोस् ।
- संचार लेखुहोस्, समाचार । सम्पादकीय, गीत, कविता लेखुहोस् ।

नोट: SEE मा ३३% प्रयोग र कुशलताट ।

ग. उच्च दक्षता :

विश्लेषण, समालोचना चिन्तनसँग सम्बन्धित प्रश्नहरुलाई उच्च दक्षताका प्रश्न भनिन्छ । यस्ता प्रश्नहरुमा

- पुष्टि गर्नुहोस्, सम्बन्ध देखाउनुहोस्, विश्लेषण गर्नुहोस् । समीक्षा गर्नुहोस् । प्रमाणित गर्नुहोस् । सहमती वा असहमति व्यक्त गर्नुहोस्, मुल्याङ्कन गर्नुहोस्, त्यादैजाई कस्तो लाग्छ ? जस्ता प्रश्नाकरी प्रयोग गरिन्छ ।

नोट: SEE मा २०% प्रश्न उच्च दक्षताबाट

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

□□□ □□□□

□□ Social Studies National Council □□□□□ □□□□□□ □□□ □□□ □□□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□□ □ □□□□□□□□ □□□□□ □□□ □□□□□□ □

□□□ □□□□

□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□ □□□□□□□□ □

□□□ □□□□

□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□ □□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□ □□□□ □

□□□ □□□□

□□□□□□□ □□□□□□□□□ □□□□

□

□□□□□ □□□□□ □□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□ □□□□ □□□□□ □□□□□□ □ □□□□□□ □□ □□ □□□□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□ □□□□ □□□□□ □□□□□ □□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□

□

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] “[illegible] [illegible] [illegible] [illegible]” [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] College of Education ([illegible]) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

□□□□□□ □□. : □

□□	□□□□□□□□□		□□□□□□□□□
□□□□□□□□□	□□□		□□ □□□□□□□
□□□□□ □□□□□□□□	□□□		□□ □□□□□□□
□□□□□□□□ □□□□□□	□□□□ + □□□□□ = □□□	□□□	□□ □□□□□□□
	□□□□□□□ = □□		□□ □□□□□□□
□□□□□□□□ □□□□□□□□□	□□□□ + □□□□□ = □□□	□□□	□□ □□□□□□□
	□□□□□□□ = □□		□□ □□□□□□□
□□□□□□□	□□□□ + □□□□□ = □□	□□□	□□ □□□□□□□
	□□□□□□□ = □□		□□ □□□□□□□

□□□□ : □□□□□□□□ □□□□ □□□□□□□

□□□□ □□□□-□□□□

□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□ □□□□□□□ □□□□□ □□□□ □□□□ □□□ □□□□ □□□□ □□□□□ □□□ □□□□ □□□□□□□ □□□□ □□□□ □ □□□□ □□□□□□□ □ □□□□ □□□□□□□ □□□□

[illegible] [illegible]. : २

तह	[illegible]	पूर्णांक	पाठ्यभार
[illegible]	यथावत्	यथावत्	यथावत्
[illegible] [illegible]	यथावत्	यथावत्	यथावत्
कक्षा ८	क. [illegible]	७५	३
	ख. भूगोल	७५	३
	ग. [illegible] [illegible]	५०	२
कक्षा ९ र १०	क. [illegible]	१००	५
	ख. भूगोल	१००	५
	ग. [illegible] [illegible]	१००	५
	घ. अर्थशास्त्र	१००	५

[illegible] : [illegible] [illegible]

[illegible]०४६ को जनआन्दोलन पश्चात पाठ्यक्रममै हेरफेर गर्नुपर्ने आवश्यकता महसुस

[illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] [

□□□□□□□ □□□□□□□ □□□□□□□□□ □□□□□□□□

□□□□□□□ □□ □□□□□□□□□ □□□□□□, □□□□□ □□□, □□□□□□, □□□□□□□ □ □□□□□□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□ □□□□ □□□□□□□ □□□□□□□□□□ □□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □ □□□□□□□ □□, □□□□□□, □□□□□□, □□□□□□□ □ □□□□□□□ □□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□□□□□ □□□□□ □□□□ □□□□□□□□, □□□□□□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□ □□□□□, □□□□□□□ □ □□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□ □□□□□□□ □□□□□□□□□ □□□□□□□□ □□□□□ □□□□□ □

[illegible]

[illegible]:

- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]
- [illegible]

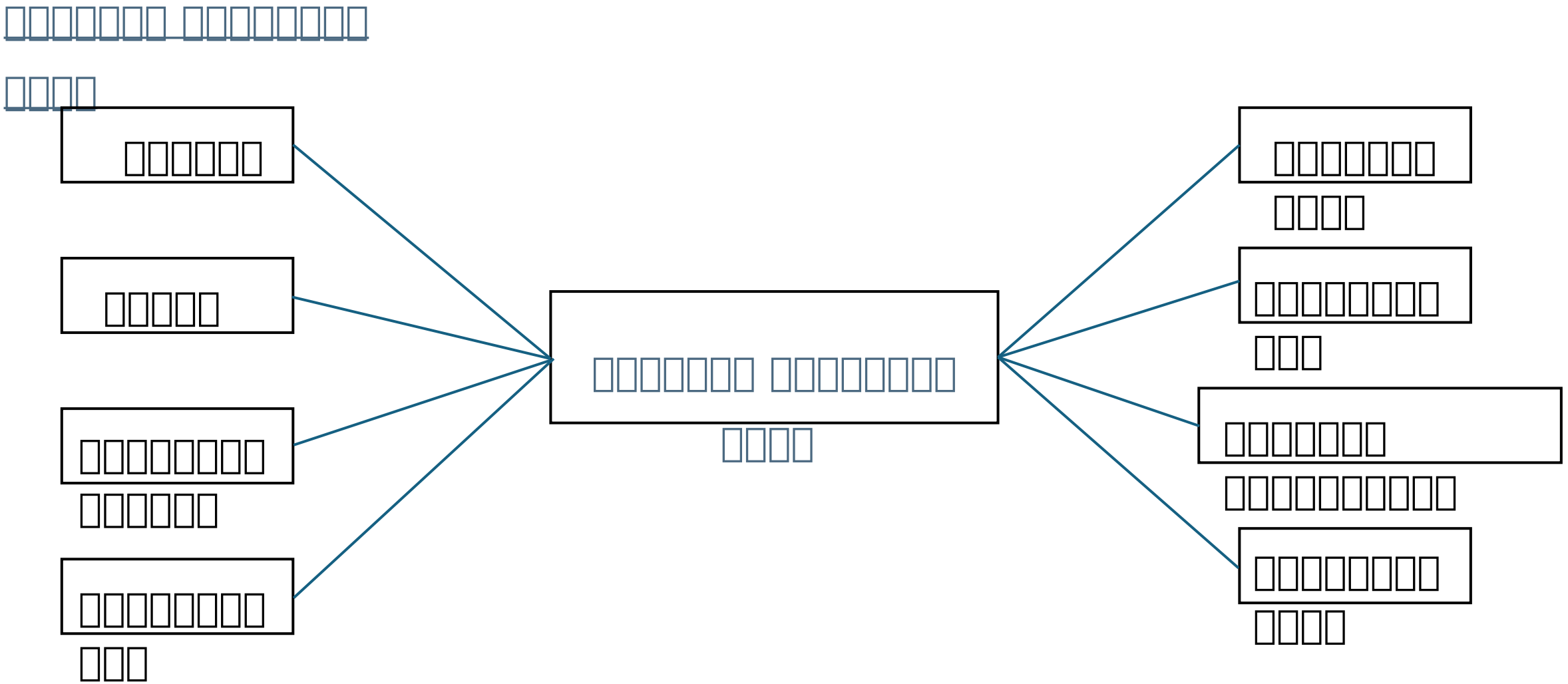

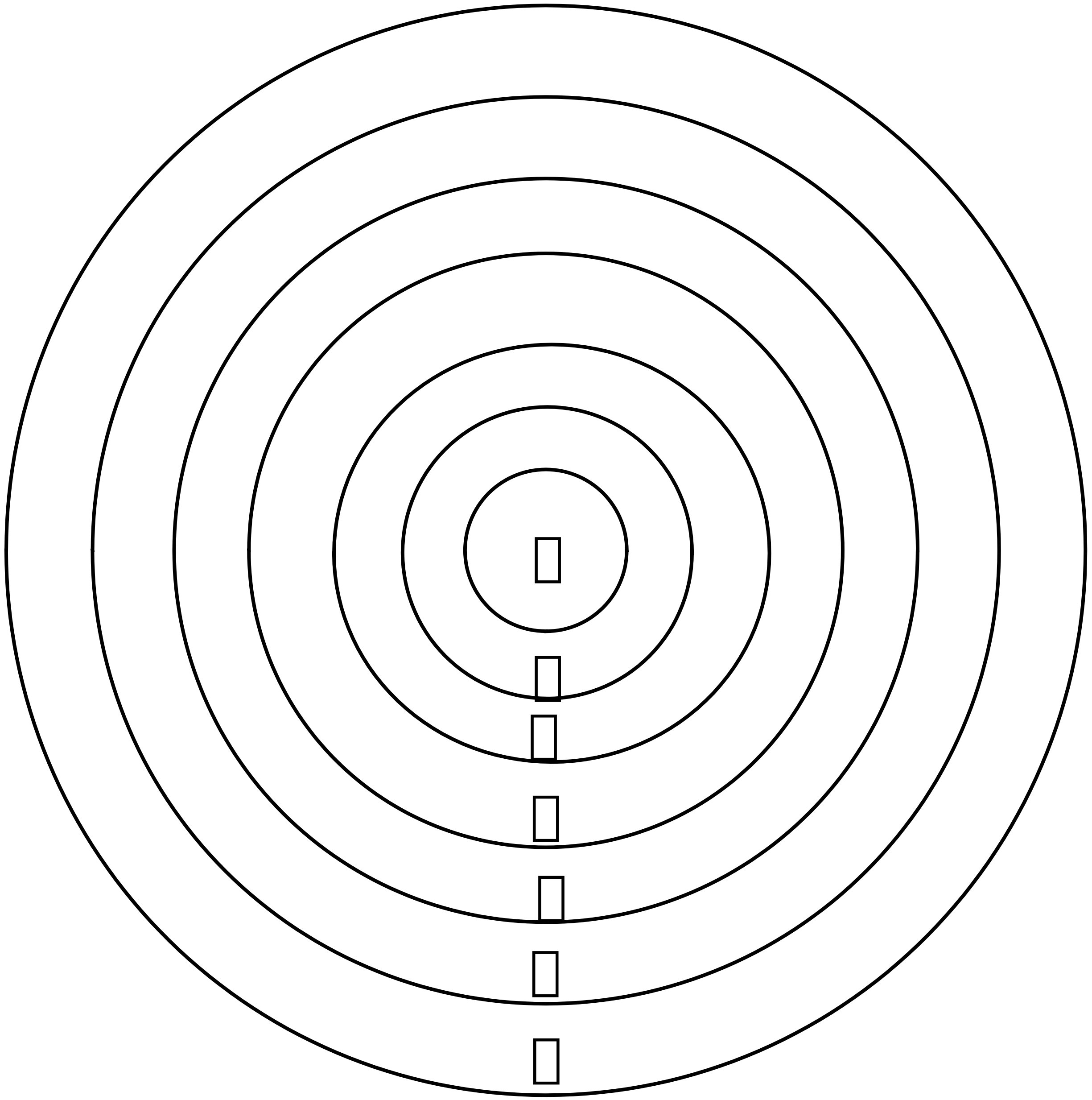

□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□

- □□□□□□□□□□ □□□□
- □□□□□□ □□□□□□ □□□□
- □□□□□□□□ □□□□
- □□□□□ □□□□□□□

- □□□□ □□□□
- □□□□□□□□□□□□ □□□□
- □□□□□□ □□□□
- □□□□□□□ □□□□□

□□□□□□□ □□□□□□□□□□□□□□□

- □□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□
- □□□□□□□□□ □□□□□□□ □□□□□□
- □□□□□, □□□□□□□ □□□□□□
- □□□□□□ □□□□ □□□□□□
- □□□□□□□□ □□□□, □□□ □□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□ □□□□□□

- □□□□□□□□□□, □□□□□□□□, □□□□□□□ □□□□□□□□□
- □□□□□□ □□□□□ □□□□□□
- □□□□□□ □□□□□□□ □□□ □□□□□□□□□□□□□□□ □□□□□□
- □□□□□□□ □□□□□□□ □□□□□□
- □□□□□□□ □□□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□

[illegible]

[illegible] ?

[illegible], [illegible] [illegible], [illegible] [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]

□. □□□□□□ □□□ □□□□□□□ :

□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□ □□□□□□ □□□□ □□□□□□□□ □□□□ □□□ □□ □□□ □□□ □□□□□ □□□ □□□□□ □□ □ □□□□ □□□□ □□□□□□□□□□□□ □□□□□ □□□□□□□□□□□□ □□□□□ □□□□□ □□□□□□ □□□□ □□□□ □□□□□□ □□ □ □□□□□□□

- □□□□□□□ □□□□□□□□□□, □□□□□ □□□□□□□□□□□ □
□□□□□ □□□□ □□□□ □□□□□□□ □□□□□ □□ □ □□□□□ □□□□□□□□□□□
- □□□□□ □□□□□□□□□□, □□□□□□□ □□□□□□□□□□, □□□, □□□□□ □□□□□□□□□□ □

  □□□ : SEE □□ □□% (□□□□□□□□) □□□□□□ □

  □□□□□□□□ □

□. □□□□

□□□□□□□□, □□□□□□□□ □□□□□□□□□ □□□□□□□□□□□□ □□□□ □□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□ □ □□□□□ □□□□□□□□□□

- □□□□□□ □□□□□□□□□□, □□□□□□□□ □□□□□□□□□□□, □□□□□□□□ □□□□□□□□□ □ □□□□□□□ □□□□□□□□□□ □ □□□□□□□□ □□□□□□□□□□ □ □□□□□ □□ □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□□□,

  □□□□ SEE□□ □□% (□□□□□□□□) □□□□

□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□, □□□□□□□□□ □□□□□ □□□□□ ? □□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□□ □□□□□□□□

  □□□□□□□□□

□□□□□□□□□□□□□□ □□□□□□□□ (SEE)

ljlzi6Ls/0ftfhsf

ljifoM;fdfhs cWoog
sIffM!)

;doM#306f
k|fFa\$f MK%

PsfO	sfo{306f	clt 5f6f]pQ/ cfpg]kZg			5f6f]pQ/ cfpg]kZg			nfdf]pQ/ cfpg]kZg			PsfOut c^s ljefhg
		1fg / afWo	kofl/u / l;hgfTds l;k	pRr blftf	1fg / afWo	kofl/u / l;hgfTds l;k	pRr blftf	1fg / afWo	kofl/u / l;hgfTds l;k	pRr blftf	
!=xfdL/ xfdf];dfh	*	!-!_					!-\$_				%
@#=sf;sfkJ'fWf/	!)			!-!_	!-\$_						%
#=xfdf]k/Dk/fPjd\;fdfhs dWo/dfGotf	!\$					!-\$_	!-\$_				*
\$=;fdfhs ;d:of/;dfwfg	!@	!-!_	!-!_				!-\$_				^
%=gful/s rt]tgf	!*				!-\$_					!-&_	!!
^=xfdf]kDjL	!*				!-\$_				!-&_		!!
&=xfdf]ljut	!\$	!-!_		!-!_				!-&_			(
*=xfdf cflys{ljlrofsnfk	!%	!-!_	!-!_						!-&_		(
(=xfdf]cGt/fh{6g;DaGw/;xofl/u	!!	!-!_		!-!_		!-\$_					^
!)=hg;ª\of/o;sf]Joj:yfkg	*		!-!_		!-\$_						%
hDdf	!@*	%	#	#	\$	@	#	!	@	!	&%

प्रश्नका किसिम	प्रश्न सङ्ख्या	जम्मा अङ्क भार
लामो उत्तर आउने प्रश्न	४	४ X ७= २८
छोटो उत्तर आउने प्रश्न	९	९ X ४ = ३६
अति छोटो उत्तर आउने प्रश्न	११	११ X १ = ११
जम्मा	२४	७५

$=; fdfhs cWdbg tyf hlj.gfkofuLlzIff [Sol. 005]

sIffM@ **;dobM#306f**

kUfkts M4&%

kZrg ofhgf tyf cª\sef/ ljt/0f																				
Psf0	lfq÷Osf0	kff7\o ef/	1fg @) kltzt			Aff w@& kltzt			@* kltzt			@% kltzt			hDdf kZrg; ª\Vof			hDdf cª\sef/		
			clt 5f6f]	5f6f]	nfdf]	clt 5f6f]	5f6f]	nfdf]	clt 5f6f]	5f6f]	nfdf]	clt 5f6f]	5f6f]	nfdf]	clt 5f6f]	5f6f]	nfdf]	clt 5f6f]	5f6f]	nfdf]
!	; fdfhs tyf hlj.gfkofuLlzIfsf]cj w/0ff	#	@			!			!	!				!	$	!	!	$ j6f	%g= sf]! cf6f	*
@	l8lh6n l; k tyf ; fdfGo cg'; Gwfg l; k	!#																		
#	hlj.gfkofuLl; k	!!																		
$	; dfhsf]ljsf; / bzsg	!)	!	!			!	!	!	!			!		@	$	!	@ j6f	@ $ cf6f	*
%	e"ufn / ; fdfhs hlj.g	!$																		
^	gkfnsf]Otxf;	!@																		
&	; fdfhs klxrfg / ljljwtf	!@																		
*	; lj=wfg / gful/s ; rf]tgf	!)	@	!		!	!		!		!	!	!			%	#	!	% cf6f	!% #cf6f	* ! cf6f
(	; x/ls/0f / a; fO;/fO	!#																		
!)	cy{Gq / ljsf;	!#																		
!!	lzIff/ ; fdfhs ljsf;	(																		
	hDdf	**!@**	**%**	**@**		**!**	**@**	**!**	**$**	**@**	**!**	**!**	**@**	**!**	**!!**	*	#	**!!**	**$)**	**@$**